

УДК 94:32-054.72(477.83-25)''191/193''

ІЗ ПОВСЯКДЕННЯ ЕМІГРАНТІВ У ЛЬВОВІ МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ

Леся КУПИН

Львівський національний університет імені Івана Франка

Наукова бібліотека

вул. Драгоманова 5, 79000, Львів, Україна

e-mail: kardunal@i.ua

У статті, на основі архівних та опублікованих джерел охарактеризовано особливості перебування мігрантів у Львові, які прибували з наміром емігрувати до країн Європи та Америки. Проаналізовано специфіку роботи еміграційних установ міста. На окремих прикладах виявлено негативний досвід мігрантів під час оформлення виїзних документів, проходження медичного огляду, підписання трудових контрактів тощо. Така ситуація була зумовлена незлагодженою роботою державних еміграційних структур при масштабних переселенських рухах.

Ключові слова: Львів, Польща, еміграція, міжвоєнне двадцятиліття, повсякдення, Еміграційна управа, Еміграційний дім.

Від першої хвилі українських переселенських рухів (друга половина XIX ст.) Львів набув значення осередка еміграції. Тут розташовувалися організації, де можна було полагодити низку справ із виїздними документами та перевезенням осіб до країн Європи та Америки. Однак статус еміграційного центра Львів отримав упродовж 1919 – 1939 років, коли еміграція стала масштабним результатом соціально-економічної кризи, що зачепила населення Польської республіки¹. Зазначимо, що 50% усіх переселенців, а саме приблизно 600 тис. осіб, припадало на вихідців зі західноукраїнських земель². Докладний опис Львова у структурі еміграційного апарату Польщі 1919 – 1939 років, кількісні та якісні показники західноукраїнського еміграційного руху містяться в науковому доробку Степана Качараби³. Загальній характеристиці еміграційної політики Польської республіки міжвоєнного двадцятиліття присвятили свої дослідження Анна Кіцінгер⁴, Галіна Яновська⁵, Едвард Колодзей⁶ та ін. Натомість недостатньо

¹ “Потреба еміграційного дому,” *Український емігрант* 8 (1928): 2.

² Степан Качараба, “Еміграційна політика Польщі та її реалізація на Західній Україні (1919–1939),” *Проблеми слов’янознавства* 52 (2002): 73.

³ Степан Качараба, *Еміграція з Західної України 1919–1939*. (Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003).

⁴ Anna Kicingier, *Polityka emigracyjna II Rzeczypospolitej*. (Warszawa: CEFMR Working Paper, 2005).

⁵ Halina Janowska, *Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939*, (Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981).

⁶ Edward Kołodziej, *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1919 – 1939*. (Warszawa: Książka i Wiedza, 1982).

вивченими залишилися проблеми пов'язані з побутом мігрантів у Львові, рутинним проходженням ними бюрократичних процедур, пов'язаних з еміграцією. Окрім цього, низька обізнаність мігрантів та діяльність злочинців, що видавали себе за представників еміграційних установ, могли становити загрозу для їхньої еміграції.

Так, після закінчення Першої світової війни, аби забезпечити контроль та порядок еміграції з теренів Польської республіки, місцевий уряд створив мережу еміграційних установ, де чільне місце належало Львову. Зокрема, від грудня 1920 р. розпочав роботу Етап Еміграційної управи (згодом перейменованій на Комісаріят), який контролював еміграційні потоки зі Західної України. Діяльність цієї структури поширювалася на три воєводства (Львівське, Станіславівське, Тернопільське). Вже в 1922 р. у Львові було відкрито Управу посередництва праці (далі УПП) на вул. Кармелітській, 4 (тепер вул. Просвіти); до нього могли звертатися мігранти зі Львова, а також із повітів Бібрка, Городок, Яворів, Рава Руська, Рудки, Сокаль, Жовква. До обов'язків УПП входило надання допомоги емігрантам при виїзді з краю, обміні грошей, оформленні виїзних документів, ведення статистики еміграції та рееміграції⁷. Крім цього, у січні 1923 р. Варшавська Еміграційна управа заснувала тут представницький орган – Львівську експозитуру (при вул. Кармелітській, 4, а згодом перенесено до Еміграційного Дому при вул. Вишневецьких, 4, тепер Русових), яка тривалий час була єдиною такого роду установою у Польщі. До її обов'язків входило: з'ясовувати, чи особа, що має намір емігрувати, може бути визнана емігрантом, і видавати довідки для отримання закордонних паспортів; контролювати діяльність мореплавних товариств; викривати злочини, пов'язані з нелегальною агітацією і вербуванням емігрантів; надавати інформацію про еміграційні приписи та господарські умови країн імміграції; стежити за вербуванням робітників для роботи за кордоном⁸.

Львів також відіграв роль вузлового залізничного пункту. Звідси відходили транспорти до збірних станцій еміграції у Варшаві, Познані, Мисловице та Вейгеро, а звідти – охочих емігрувати (сухопутним чи морським шляхом) перевозили до країн Європи та Америки⁹. У Львові були представництва усіх мореплавних перевізних компаній. Як наслідок, упродовж міжвоєнного двадцятиліття до Львова прибував різноманітний контингент у намірах емігрувати (переважно трудові заробітчани, які були малоосвічені). З цією метою їм доводилося по декілька разів (траплялись випадки, що на кілька днів) відвідати місто: щоб подати заяву про намір емігрувати, оформити виїзні документи, пройти медичний огляд та підтвердити професійну придатність, відправитись до збірних станцій тощо.

⁷ Степан Качараба, "Еміграційна політика Польщі та її реалізація на Західній Україні (1919–1939)," *Проблеми слов'янознавства* 52 (2002): 73.

⁸ Качараба, "Еміграційна політика Польщі та її реалізація на Західній Україні," 74.

⁹ "Потреба еміграційного дому," *Український емігрант* 8 (1928): 2.

Зазначимо, що подекуди приїзд до Львова із незначної відстані був справжнім випробуванням для мігрантів. Наочним прикладом була подорож Миколи Щудло зі с. Улазова Любачівського повіту, якому для еміграції до Канади потрібно було зареєструватися в одній із мореплавних компаній Львова. “10 лютого 1929 року він виїхав зі села до залізничної станції в Олешенцях, аби податися до Перемишля (там слід було зареєструватися в Управі Посередництва Праці). Через перерви у комунікації чекав дві доби на потяг в Олешенцях, який попрямував до Ярослава; у Ярославі чекав ще добу на потяг до Перемишля. Після полагодження деяких формальностей у місті, довелося ще добу очікувати потяг до Львова. Врешті, 14 лютого у Львові, зареєструвався емігрант у мореплавній компанії, однак відразу не зміг повернутися додому через затримки руху на залізницях...”¹⁰

Натомість значне здивування викликає історія одного мігранта, який з метою отримати закордонний паспорт у 1929 р., 13 разів прибував до Львова (його село розташовувалося 20 км від міста). Так, сума грошей, яку йому довелося витратити, щоб отримати низку довідок, становила 30 зл. Однак, якщо до цього додати витрачені кошти на дорогу, то загалом вартість “безкоштовного паспорта” сягала 100 зл. Для пересічного мешканця така сума була фантастичною¹¹.

Щоб емігрувати до однієї із країн Європи чи Америки (впродовж 1924–1931 рр. найбільша перевага надавалася французькому напрямку), слід було зголоситися до Управи Посередництва Праці у Львові. Тоді, отримавши запит на роботу з відповідної країни, УПП оголошувало необхідну кількісний робітників певних професій та у письмовій формі викликало тих осіб, що зголосилися до еміграції. У результаті, викликані робітники з усіма необхідними документами в черговий раз прибували до УПП у Львові, де проходили медичний огляд та підтверджували професійну придатність. В окремих випадках, для отримання медичної довідки про задовільний стан здоров'я мігрантам доводилося сплачувати певну суму лікарю відповідного консульства. Зокрема, один з емігрантів у листі до Товариства опіки над українськими емігрантами зазначив, що лікар Французького консульства (знаходилося при вул. Чарнецького, 4, тепер Винниченка) Камінський за медичну довідку “просив” 5 злотих¹². Тільки після позитивних висновків спеціальної комісії робітник вважався таким, що може емігрувати та отримував посвідчення, яким зараховувався до відповідного транспорту, що прямував до збірної станції. При цьому, кожен робітник повинен мати готівку для оплати вартості залізничного квитка та певними коштами на інші витрати під час подорожі. Зазначимо, що подекуди роботодавці із країн-іміграції частково відшкодовували вартість переїзду¹³.

¹⁰ “З недолі емігрантів,” *Український емігрант* 4 (1929): 3.

¹¹ “Еміграційні паспорти,” *Український емігрант* 20 (1929): 2.

¹² “Еміграція до Франції,” *Український емігрант* 5 (1930): 1.

¹³ “Еміграція до Франції,” *Український емігрант*, 1.

Напрямок еміграції також визначав характер оформлення виїзних документів. Зокрема, аби емігрувати до Франції, окрім французької візи, потрібно було пред'явити транзитні німецьку та бельгійську, або чеську та німецьку візи. Їх можна було отримати після одержання французької візи. Для цього достатньо було поштою надіслати на адресу відповідного консульства закордонний паспорт та оплату. За умови колективного контактування робітників, вартість французької візи становила 20 злотих, німецької – 1,8 злотих, чеської – 2,65 злотих, бельгійської – 2,5 злотих¹⁴. У листі голови Польської ЕУ до Львівського УПП від 1925 р. йшлося, що робітник, який емігрував власним коштом до Франції, повинен був оплатити квиток зі Львова до Парижа в сумі 85 злотих.¹⁵ Тут зазначалося, що ближча й дешевша подорож до Франції через Німеччину (через тодішній Бреслау, нині Вроцлав)¹⁶. Окрім цього, можна було емігрувати до Франції через Відень і Швейцарію. Разом з візами сума витрат на подорож до Парижа становила 300–400 франків, а вартість французької візи – 100 франків¹⁷. Що стосувалося подорожі пароплавом до Франції, то вона була затратною і довгою (приблизно 14 днів з Гдині до Гавру за 86 зл. + дорога зі Львова до Гданська – 35 зл.)¹⁸.

Траплялися випадки, коли незлагоджена організація еміграційних структур Польської республіки вносила істотні корективи у побут мігрантів. Оскільки, зазвичай консульські перевірки емігрантів та їхні виїзди до збірних станцій не проходили у визначений термін. Наочним прикладом цього є телеграма УПП у Львові до законтракованого робітника, де зазначалося, що “[...] виїзд зголошених осіб на еміграцію до Франції відбудеться, напевне, в день вербування”¹⁹. При цьому додавалося, що потрібно було мати гроші на квиток зі Львова до Мисловіце (приблизно 10 зл.)²⁰. Натомість у телеграмі з Мисловіце від 15 вересня 1924 р. до УПП у Львові йшлося, що транспортування робітників переноситься на один день (з понеділка на вівторок)²¹. Отже, переселенці опинялися у стресових ситуаціях, їм доводилося додатково затримуватися у Львові та шукати місця для відпочинку.

¹⁴ “Еміграція до Франції,” *Український емігрант*, 1.

¹⁵ До Франції, 1920-1935, Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), ф. 802, оп. 1. спр. 360, арк. 3.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Листування з приватними особами в справі надання їм інформації про умови виїзду на роботу до Франції за січень-березень 1924 р., 1920-1935, ЦДІА України у м. Львові, ф. 802, оп. 1, спр. 346, арк. 163.

¹⁸ До Франції, 1920-1935, ЦДІА України у Львові, ф. 802, оп. 1. спр. 360, арк. 9.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Листування з французькими місіями про підготовку і відправлення транспортів осіб на роботу до Франції (1923–1924), 1920-1935, ЦДІА України у м. Львові, ф. 802, оп. 1. спр. 213, арк. 17.

У доповіді Яна Вуйцика – секретаря Польського еміграційного товариства у Львові “Про значення Еміграційного Дому для емігрантів”, зазначалося: “[...] Часто емігрант змушений був кілька днів, а часом і тижнів затриматися у Львові, щоб полагодити низку справ щодо еміграції. У більшості випадків емігранти їхали із своєю родиною та з останніми заощадженнями. Опинившись у такій ситуації, емігранти витрачали тут (у Львові. – *Л. К.*) рештки свого майна. Крім цього, траплялись випадки, коли вони були пограбовані”²². Зокрема, в телеграмі канадської перевізної компанії “White Star Dominion Line” до Еміграційної управи у Львові зазначалося, що 22 грудня 1923 р. 13 осіб не змогли емігрувати до Канади через втрату документів, вони потребували швидкого виготовлення копій закордонних паспортів²³.

Зазвичай у випадках, коли емігранти не мали грошей, то прямували до залізничного двірця. “Тут, у залі очікування та коридорах по кутиках лежали наші селяни. Деякі на лавках, інші – на підлозі, серед бруду та страшної задухи. У кращому випадку вони залишалися тут, бо їх могли звідси попросити. Інші – йшли на ночівлю до сторожів, які за оплату примощували їх у своїх комірках. Зранку емігранти прямували до Е[міграційної] У[прави], де годинами простоювали на вулиці чергу. Можна навести ще багато жаклих картин, які описують це пекло, яке мусить перенести кожний емігрант, що приїжджає до цього еміграційного центра на ім’я Львів”²⁴, – зазначається у часописі “Український емігрант”, друкованому органі Товариства опіки над українськими емігрантами.

У цьому ж часописі подано історію еміграції до Канади Марії Дольської, яка 5 листопада 1928 р. приїхала до УПП у Львові, аби пройти медичний огляд для отримання візи. Однак там їй відповіли, що лікар канадського консульства буде через три дні та попросили з’явитися 8 листопада. “Емігрантці, котра мала тільки 14 злотих, а 5,5 з них витратила на квиток із Самбора до Львова, довелося залишитися у Львові. У дівчини не було грошей, аби поїхати додому, а через два дні знову сюди повернутися. Наражаючись на небезпеку, дівчина блукала вулицями Львова, а вночі пересиджувала на головному залізничному вокзалі. Завдячувала тільки милосердю вартового, який посеред ночі не викинув її на вулицю. Таких Дольських, що перейшли через Львів, було кілька тисяч”²⁵, – зазначається у джерелі.

Подібні випадки привертали увагу громадськості до проблем еміграції. Як наслідок, у 1928 р. Львівська експозитура ЕУ ініціювала створення Комітету з

²² Листування Бюро інформації і допомоги емігрантам з повітовими управами, приватними особами у справі надання інформації про порядок виїзду до Франції (1930–1931), 1927–1939, ЦДІА України у м. Львові, ф. 800, оп. 1, спр. 25, арк. 2.

²³ Представництво Варшавського еміграційного управління м. Львів, 1922–1933, ЦДІА України у м. Львові, ф. 422, оп. 1, спр. 3064, арк. 1.

²⁴ “Потреба еміграційного дому,” *Український емігрант*, 2.

²⁵ “Злидні емігрантів,” *Український емігрант* 21 (1928): 3.

будівництва Еміграційного Дому у Львові, який повинен був слугувати тимчасовим помешканням для переселенців, інформаційним бюро про країни імміграції, місцем контрахтування робітників та продажу залізничних і мореплавних квитків. Урочисте відкриття будівлі відбулося 1930 року, туди перенесено Експозитуру ЕУ, УПП, окружний відділ Еміграційного синдикату та усі еміграційні товариства²⁶.

Однак у Львові як осередку, через який проходив майже весь еміграційний потік із Західної України, продовжували масово ошукувати мігрантів. Зрештою, контингент мігрантів був доволі пізнаваним, вони нерішуче прямували вулицями малознайомого міста та розпитували в зустрічних людей дорогу. Систематично Експозитура ЕУ застерігала мігрантів, щоб вони були обережними зі злодіями та махінаторами, які кружляли поблизу управ, консульств, вокзалу тощо. Оскільки, зазвичай такі люди були дуже привітними та гарно одягнені, вони пропонували послуги із пошуку помешкань, купівлі мореплавних квитків та намагалися таким способом отримати гроші від легковажних переселенців. Експозитура ЕУ подавала найбільш відомі варіанти ошукування: грошові афери (злодії видавали себе за працівників консульств), продаж фальшивих коштовностей начебто з Росії²⁷. Натомість, Товариство опіки над українськими емігрантами повідомляло: “Ще більше обережними повинні бути емігранти після приїзду до Львова. На вулиці до них можуть підходити багато людей. Одні будуть питати, куди вони простують, інші – відразу надаватимуть їм допомогу, ще інші пропонуватимуть купити якусь річ. Не менша небезпека загрожує емігрантам з боку таких шахраїв, що називаються лікарями консульств, які в окремих квартирах, під’їздах чи дворах будинків видавали за відповідні кошти медичні довідки”²⁸.

З цього приводу в ж. “Український емігрант” зазначалося, що не було й дня, аби емігрант, який прибув до Львова з метою полагодити якісь формальності, не став жертвою обманів. Зокрема, наведено приклад приїзду до Львова Михайла Крупського з села Поломиї Стрижівського повіту, який прибув до Французького консульства при вул. Чарнецького 4. “Коли емігрант намагався увійти до приміщення консульства, то його зупинив чоловік, який представився чиновником та сказав пред’явити вхідний квиток до консульства. Тоді, незнайомиць провів Крупського на вул. Академічну до одної кам’яниці, де запропонував йому купити квиток та проплатити завдаток на проїзд, за що той віддав 50 зл. Коли емігрант зрозумів, що став жертвою ошуканця, то звернувся до поліції”²⁹. Значно більше збитків зазнав Атаназ Мартрешко зі Звенигорода

²⁶ Союз громадських організацій опіки над емігрантами, м. Львів, 1928-1938, ЦДІА України у м. Львові, ф. 854, оп. 1, спр. 18, арк. 1.

²⁷ Звернення Головної еміграційної управи у Варшаві до емігрантів із закликом оберегатися від злодіїв та обдурювачів, 1920-1933, ф. 422, оп. 1, спр. 454, арк. 1.

²⁸ “Голос остороги,” *Український емігрант* 6 (1932): 2.

²⁹ Інструкції, вказівки і листування про порядок виїзду до Бразилії і Франції, 1925-1939, ЦДІА України у м. Львові, ф. 430, оп. 1, спр. 32, арк. 28.

(повіт Бібрка), який прибув до Львова з метою оформити документи для еміграції до Америки. “Коли переходив вул. Волинську, то на очах у нього якийсь чоловік загубив портфель з грошима, а інший – відразу запропонував поділитися ними. З цією метою вони підійшли до брами однієї з кам’яниць... Тут з’явився власник портфелю... Обидва незнайомці забрали у чоловіка не тільки 50 доларів, а й чоботи...”³⁰.

Зрештою Товариство опіки над українськими емігрантами застерігало, що “коли емігрант приїжджає до Львова, то не повинен ніде по дорозі зупинятися, а прямувати до Еміграційного Дому, що при вулиці Вишневецьких 4 (пізніше Щорса, зараз Русових). Із залізничного двірця туди можна було добратися пішки, або трамваєм № 1, 11 (вартість проїзду становила 0,25 зл.). Після того, як емігрант прибуде до Еміграційного Дому, повинен знайти Інформаційне бюро Товариства опіки над українськими емігрантами, де йому нададуть необхідну допомогу та інформацію. Якщо емігрантам потрібно затриматися у Львові на декілька днів, то вони можуть заночувати у готелі Еміграційного Дому, де є дешева їдальня”³¹. Варто додати, що плата за ночівлю в Еміграційному Домі (за одну ніч) у загальній кімнаті становила 2 злотих, а в три- чи чотиримісних номерах – 2,5 зл. Середня вартість обіду в їхній їдальні – 0,6 зл.³².

Однак, з огляду на обмежену кількість місць для відпочинку в Еміграційному Домі, 31 травня 1931 р. Експозитура ЕУ звернулася до ЕУ з проханням підвищити ціни на ночівлю в готелі. Оплату мав здійснювати або сам емігрант, або перевізна компанія, яка відповідала за транспортування до визначеної збірної станції³³. У зверненні ЕУ до Експозитури ЕУ від 8 червня 1932 р. зазначалося, що нібито причиною переповнення Еміграційного Дому є необачність самих мігрантів, які прибували до Львова швидше визначеного терміну. Додавалося, що, можливо, це провина тих організацій, які займалися транспортуванням емігрантів, оскільки у їхній кореспонденції до законтракованих робітників часто не містилося точної дати виїзду зі Львова³⁴. Що стосувалося харчування у їдальні Еміграційного Дому, то спершу потрібно було отримати спеціальний письмовий дозвіл ЕУ. Варто зазначити, що у ньому вказувалося, чи особа є емігрантом, реемігрантом чи репатріантом, бо від цього залежала вартість послуги³⁵. Як наслідок, переважна частина переселенців у Львові, через відсутність коштів та низки документальних підтверджень, так і не змогла скористатися “гостинністю” Еміграційного Дому.

³⁰ “Обман емігранта,” *Український емігрант* 22 (1931): 4.

³¹ “Голос остороги,” *Український емігрант* 6 (1932): 3.

³² “Еміграційний Дім. Готель і кухня для емігрантів,” *Український емігрант* 7 (1931): 2.

³³ Представництво еміграційного управління, м. Львів, 1932, ЦДІА України у м. Львові, ф. 422., оп. 1, спр. 1053, арк. 1.

³⁴ Представництво еміграційного управління, м. Львів, 1932, ЦДІА України у м. Львові, ф. 422., оп. 1, спр. 1053, арк. 2.

³⁵ Представництво еміграційного управління, м. Львів, 1932, ЦДІА України у м. Львові, ф. 422., оп. 1, спр. 1060, арк. 1.

Попри “непередбачувані” витрати переселенців у Львові, їх очікували чималі сплати за послуги із виготовлення документів для еміграції, оскільки будь-яке еміграційне товариство пропонувало свій преїскурант за надання послуг (що свідчило про комерційний характер їхньої роботи). Зокрема, проєкт Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові “Про зміни оплати за отримання інформації для еміграції” передбачав такі тарифи на їхні послуги: 1) інформація про країну імміграції – 0,5–1 злотий (усна та письмова); 2) інформація про формальну процедуру еміграції з Польщі – 0,5–1 злотий; 3) оформлення заяви до ЕУ про намір емігрувати (польською мовою) – 1–2 злотих; 4) оформлення заяви до відповідного консульства (польською мовою) – 1,50–3 злотих; 5) реєстрація емігранта в УПП та перевізній компанії (за кожного) – 3 злотих; 6) інформація про стан справ щодо еміграції відповідно п’ятого пункту – 3 злотих; 7) інформація щодо підбору документів для еміграції – 2 злотих; 8) надіслання листа до зацікавленого про стан справи щодо еміграції – 2 злотих; 9) оформлення візи в консульстві – 2 злотих; 10) допомога для виготовлення закордонних документів (окрім оплати за штамп, нотаріальне засвідчення, візу та кореспонденцію) – 5 злотих³⁶.

З огляду на світову економічну кризу 1929–1932 років, яка охопила всі країни імміграції, а у Франції, зокрема, була найбільш затяжною, то трудова еміграція з Польської Республіки істотно низалася. Зокрема, в серпні 1931 р. Польське Еміграційне товариство у Львові повідомляло, що через відсутність запитів на роботу від Французького Генерального Імміграційного товариства, трудова еміграція до Франції є неможлива³⁷. З цього приводу в “Українському емігранті” зазначалося: “До Франції зараз не відправляється транспорт. Однак до Львова продовжувала прибувати маса людей, аби звідси емігрувати до Франції. Деякі особи подолали десятки кілометрів пішки, щоб сюди дістатися, але у цей же день у розпачі поверталися додому”³⁸.

Крім цього, у часи кризи (1930 -их рр.) поширились неправдиві оголошення про вербування робітників. Так, в с. Золотковицях Мостиського повіту Іван Врублевський “завербував” до Франції 8 робітників. “Після приїзду до Французького консульства у Львові, наказав їм чекати у брамі, а сам зайшов у середину. Через певний час повернувся та вручив папірці із машинописним письмом французькою мовою. Натомість емігрантам заявив, що це залізничні квитки, за які кожен заплатив по 100 злотих та наказав їм йти до залізничного двірця. Лише через декілька годин емігранти зрозуміли, що стали жертвами ошуканця”³⁹.

³⁶ Міжтовариські громадські організації опіки над емігрантами у Львові, 1928-1938, ЦДІА України у м. Львові, ф. 854, оп. 1, спр. 30, акр. 1.

³⁷ Листування з відділення Товариства в Турині про причини неможливості виїзду робітників до Франції, 1931, ЦДІА України у м. Львові, ф. 800, оп. 1, спр. 131, арк. 3.

³⁸ “Осторога,” *Український емігрант* 12 (1933): 4.

³⁹ “Обманці при роботі,” *Український емігрант* 1 (1934): 2.

Загалом, упродовж міжвоєнного двадцятиліття, Львів як центр західноукраїнської еміграції став частиною історії кожного переселенця, який подався за кордон у пошуках “кращого життя”. З огляду на масові прибуття до Львова бажаючих емігрувати (переважно трудових заробітчан з українських сіл) та, часто незлагоджений механізм еміграції з боку державних структур, то емігранти після приїзду сюди наражалися на низку стресових ситуацій. Як наслідок, у них формувалася негативний образ Львова як небезпечного та чужого міста.

EMIGRANTS' ROUTINE IN LVIV IN 1920s

Lesya KUPYN

Scientific Library of Ivan Franko National University of Lviv
the Department of Science and Bibliography
Drahomanova str., 1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: kardunal@i.ua

Since the first wave of Ukrainian immigration movements (occured in the second part of 19th century) Lviv was acquired the status of emigration center. The institutions where one could arrange the papers for immigration and carriage the people to the countries of Europe and America, were placed here. However, the status of emigration center was given to Lviv during 1919 – 1939 years, when emigration became a vast result of socio-economic crisis which touched the population of Polish Republic. One should take into consideration that 50% of all the immigrants originated from Western part of Ukraine. The aim of the paper is the analysis of the issues connected to the routine of bureaucracy procedures for those willing to immigrate in different directions who had to stay in Lviv for a few days to arrange something.

After the end of First World War, local government created the line of immigration institutions and Lviv received a good part in it. The aim of the government was to control emigration from Polish Republic. In addition to that, since December of 1920, The Institution of Emigration Control began to work (it was renamed as Comisariat), which controlled emigration flow from Western Ukraine. In 1922 The Department of Work Mediation was established which was supposed to assist emigrants when leaving the country, currency exchange, documents arrangement, statistics and remigration. Apart from that, in January 1923 Warsaw Emigration Department established a representative institution – Lviv Expository, which was the only institution of this kind in Poland for a long period of time.

Lviv also played a part of a central railway point. The trains to different stations in Warsaw, Poznan, Myslovitse and Veyherovo set out from here. Those willing to emigrate (either on the road or by sea) were transported to then countries of Europe and America from those stations. As a result, during the 1920s different people aiming to emigrate arrived in Lviv (those were mostly laborers who were uneducated). To achieve their aim they had to visit the city for a few times (for a few days even): to apply for emigration, arrange the documents, hold a medical check and approve their work capability, etc.

There were cases when unmatched organization of emigration institutions of Polish Republic changed emigrants' routine to a great extent. Since, usually consul check of emigrants and their departures to different stations were not held in the right time. That is why, emigrants found themselves in unpredictable situations; they had to stay in Lviv for more days and search for shelter. Sometimes, such circumstances could become an obstacle for emigration. As Lviv was the center which received all the flow of emigration from Western Ukraine, there was constant deceit of emigrants. Anyway, the emigrants were rather wise, they walked the streets of Lviv hesitantly and asked the passers-by the way.

In general, during 1920s, Lviv as the center of Western Ukrainian emigration has become the part of the history of every emigrant who went abroad in search of a better life. Taking into consideration numerous arrivals in Lviv of those willing to emigrate, very often because of an unmatched mechanism of emigration on the part of state institutions, emigrants found themselves in a number of stressful situations. As a result, they received a negative image of Lviv as a dangerous and strange city.

Keyword: Lviv, Poland, emigration, mid war twenties everyday life, Emigration Management, Emigration House.

REFERENCES

- Do Frantsii. 1920-1935. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi (dali – TsDIA Ukrainy u Lvovi). Fond 802, opys 1, sprava 360. (in Ukrainian).
- “Emihratsiini pasпорty.” Ukrainyskyi emihrant 20 (1929): 2. (in Ukrainian)
- “Emihratsiiniyi Dim. Hotel i kukhnia dlia emihrantiv.” Ukrainyskyi emihrant 7 (1931): 2. (in Ukrainian).
- Instruktsii, vkazivky i lystuvannia pro poriadok vyizdu do Brazyl'ii i Frantsii. 1925–1939. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 430, opys 1, sprava 32. (in Ukrainian).
- “Holos ostorohy.” Ukrainyskyi emihrant 6 (1932): 3. (in Ukrainian).
- Janowska, Halina. *Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. (in Polish).
- Kacharaba, Stepan. “Emihratsiina polityka Polshchi ta yii realizatsiia na Zakhidnii Ukraini (1919–1939),” *Problemy slovianoznavstva* 52 (2002): 73–86. (in Ukrainian).
- Kacharaba, Stepan. *Emihratsiia z Zakhidnoi Ukrainy 1919–1939*. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2003. (in Ukrainian).
- Kicinger, Anna. *Polityka emigracyjna II Rzeczepospolitej*. Warszawa: CEFMR Working Paper, 2005. (in Polish).
- Kołodziej, Edward. *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1919–1939*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1982. (in Polish).
- Lystuvannia Biuro informatsii i dopomohy emihrantam z povitovymy upravamy, pryvatnymy osobamy u spravi nadannia informatsii pro poriadok vyizdu do Frantsii (1930–1931). 1927–1939, TsDIA Ukrainy u Lvovi, fond 800, opys 1, sprava 25. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z frantsuzkymy misiiamy pro pidhotovku i vidpravlennia transportiv osib na robotu do Frantsii (1923–1924), 1920–1935, TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 802, opys 1, sprava 312. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z pryvatnymy osobamy v spravi nadannia yim informatsii pro umovy vyizdu na robotu do Frantsii za sichen-berezen 1924 r. 1920–1935. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 802, opys 1, sprava 346. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z viddilennia Tovarystva v Turyni pro prychny nemozhlyvosti vyizdu robitnykiv do Frantsii, 1931. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 800, opys 1, sprava 131. (in Ukrainian).
- Mizhtovaryski hromadski orhanizatsii opiky nad emihrantamy u Lvovi, 1928–1938. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 854, opys 1, sprava 30. (in Ukrainian).
- “Obman emihranta.” Ukrainyskyi emihrant 22 (1931): 4. (in Ukrainian).
- “Obmantsi pry roboti.” Ukrainyskyi emihrant 1 (1934): 2. (in Ukrainian).
- “Ostoroha.” Ukrainyskyi emihrant 12 (1933): 4. (in Ukrainian).
- “Potreba emihratsiinoho domu.” Ukrainyskyi emihrant 8 (1928): 2. (in Ukrainian).
- Predstavnytstvo emihratsiinoho upravlinnia, m. Lviv. 1932. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 422, opys 1, sprava 1053. (in Ukrainian).

- Predstavnytstvo emihratsiinoho upravlinnia, m. Lviv. 1932. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 422, opys 1, sprava 1060. (in Ukrainian).
- Predstavnytstvo Varshavskoho emihratsiinoho upravlinnia m. Lviv. 1922–1933. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 422, opys 1, sprava 3064. (in Ukrainian).
- Soiuz hromadskykh orhanizatsii opiky nad emihrantamy, m. Lviv. 1928-1938. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 854, opys 1, sprava 18. (in Ukrainian).
- “Z nedoli emihrantiv.” Ukrainskyi emihrant 4 (1929): 3. (in Ukrainian).
- “Zlydni emihrantiv.” Ukrainskyi emihrant 21 (1928): 3. (in Ukrainian).
- Zvernnnia Holovnoi emihratsiinoi upravly u Varshavi do emihrantiv iz zaklykom oberihatysia vid zlodiiiv ta obduriuvachiv. 1920–1933. Fond 422, opys 1, sprava 454. (in Ukrainian).